

ГРИНА ШЕВЧУК

старший юрист

АФ «Сергій Козьяков і Партнери»

Чим більшим стає число рішень Європейського суду з прав людини (далі – Суду), програних Україною, чим частіше такі рішення стосуються не лише типового невиконання остаточних рішень національних судів, тим помітнішим стає інтерес до поважної міжнародної юрисдикційної установи, що їх виносить.

І за кількісними і за якісними резонансними показниками «українські справи» Суду примушують поміркувати над ними як представників державних органів, котрим такі рішення виконувати¹, так і представників юридичної громади, що шукають відновлення порушених прав клієнтів.

Маючи досвід роботи зі справами, які розглядаються Судом, та його рішеннями, що Україною виконуються, хотілось би поділитися власними міркуваннями стосовно того, якою є роль юриста в пошуках справедливості для його клієнта за межами власної країни.

По-перше, доцільним було б зауважити, що порада юриста є важливою ще до того моменту, як він стає представником заявника в Суді. Адже його фахова професійна думка щодо доцільності звернення до Суду є первинною сходинкою, з якої починається формування уявлень потенційного заявника стосовно перспективності його звернення до Суду.

Аналіз перспективності та доцільності звернення до Суду

Навіть якщо обставини справи клієнта є майже ідентичними тим, які фігурують у рішеннях та ухвалах Суду, і доля потенційної справи здається йому очевидною, консультація фахівця не буде зайвою, адже, знаючись на практиці та процедурі Суду, він зможе надати клієнту доречні та вчасні поради. Не кажучи вже про те, що оскільки робота Суду ґрунтується на принципі субсидіарності, перспективи справи також прямо пов'язані з досконалим знанням відповідних нюансів та можливостей національної правової системи.

Якщо практика Суду, по суті, залишає потенційному заявнику досить вагомий шанс на успіх у Суді, справа повинна бути ґрунтовно проаналізована на відповідність умовам прийнятності. Не буде зайвим наголосити на тому, що навіть найперспективніша справа стає крахом усіх сподівань клієнта, якщо визнається Судом явно неприйнятною.

Звісно, ще до моменту формулювання заяви до Суду юрист, на нашу думку, має повідомити клієнта про всі нюанси процедури у Суді.

Наприклад, доведення до клієнта інформації стосовно прогнозованих строків розгляду заяви в Суді може його навіть відохотити від такого демаршу, але клієнт має право на отримання такої достовірної інформації.

Інколи клієнта доводиться переконувати в тому, що неможливо прискорити розгляд його справи у Суді. Наш досвід доводить, що, крім використання за певних обставин механізму, закладеного у 41 правилі Регламенту Суду², немає інших шляхів прискорення розгляду справи в Суді.

Також постає питання щодо того, якими будуть для клієнта наслідки у разі вирішення справи Судом на його користь.

РОЛЬ ЮРИСТА ПРИ ЗВЕРНЕННІ ДО ЄСПЛ

Для того щоб не перебільшувати та не прикрашати можливості, які відкриються для клієнта, який виграє справу, необхідно розбиратися у всіх тонкощах процесу виконання рішень Суду. І тут не обійтися лише знанням положень Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»³ (далі – Закон). Треба також володіти всіма нюансами національного законодавства, яке застосовується до обставин певної справи та певних правовідносин.

Деякі аспекти виконання

Якщо говорити про суто формальний бік питання, то можна навести такий приклад. Після набуття Законом чинності постало питання стосовно того, до яких рішень Суду у часовому проміжку застосовуються його положення. З погляду теорії права все начебто зрозуміло. Але на практиці, якщо зважати на той факт, що після прийняття рішення Судом воно зазвичай набуває статусу остаточного зі спливом тримісячного терміну, то виникає цілком логічне запитання – до яких з рішень застосовується обов'язок держави, наприклад, інформувати стягувача про необхідність подати заяву до ДВС та відкрити виконавче провадження протягом трьох днів з моменту отримання оригінального тексту рішення разом із перекладом резолютивної частини⁴? Чи застосовується такий обов'язок лише до тих рішень, які були винесені Судом та набули статусу остаточних після набуття чинності Законом, чи також до тих, які були винесені Судом ще до набуття Законом чинності, а статусу остаточних набули вже після того, як Закон почав діяти?

З часом це питання втратило актуальність, але залишаються інші, правильне вирішення яких тісно пов'язане з фаховим рівнем юриста.

Навіть у питаннях розмежування функцій державних органів щодо виконання рішення Суду часто виникає плутанина та непорозуміння: в якій частині рішення Суду виконує ДВС, а в якій – інші (і які саме – «інші»?) державні органи, хто має ініціювати певні дії чи процедури.

Інший приклад. Виконання державою рішення Суду у спосіб, який не влаштовує клієнта. Де проходить межа між тими вимогами клієнта, які є об'єктивно правомірними, та будуть враховані Комітетом міністрів Ради Європи⁵, і, до речі, як таку інформацію до останнього донести, та тими, які є скоріше цілком необґрунтованими, і призведуть лише до втрати часу всіх сторін?

Нюанси відшкодування

Найчастіше, і це цілком логічно, заявника найбільше хвилюють механізми виплати присудженого Судом відшкодування та повторний розгляд його справи національними судовими чи адміністративними органами.

Про можливість таких заходів (відповідно до Закону) стягувача має поінформувати держава, але на практиці це робиться досить стисло. Не треба очікувати, що стягувач отримає чіткі та вичерпні інструкції.

Тож чи не призведе брак фаху самого клієнта або обраного ним юриста до чергових розчарувань людини, правами якої знехтувала власна держава, і на

відновлення яких вона чекала три, п'ять, а інколи й більше років?

Наступне, досить суттєве для клієнта питання, – це його очікування стосовно відшкодування у грошовому (майновому) еквіваленті.

Хотілося б привернути увагу до того, що існують випадки, коли за обставин конкретної справи та конкретного

рішення Суду в рамках *restitutio in integrum* з'являється цілком правовий шлях отримати, так би мовити, додаткове відшкодування на національному рівні, крім того, яке присудив Суд.

Але на деякі з цих питань юрист зможе надати вичерпну відповідь лише після того як Суд постановить позитивне для клієнта рішення, оскільки правильне визначення окреслених шляхів цілковито залежатиме від того, якою буде позиція, зазначена в рішенні Суду, та в яких формулюваннях вона буде викладена.

Практичні поради заявникам

Якщо після первинного аналізу справи клієнта звернення до Суду, на думку фахівця, є перспективним, постають деякі практичні питання, пов'язані з написанням заяви.

Нехай колеги не дорікають, але не будучи прибічниками принципу «викачування» з клієнта зайвих грошей, дозволимо собі висловити думку стосовно доцільності використання іноземної мови при написанні заяви до Суду.

На наш погляд, можна не викладати заяву та доповнення до неї робочими мовами Суду (англійською, французькою). Такі послуги коштують клієнту дорожче, але користі він них немає. Здебільшого у Секретаріаті Суду із заявами проти України працюють юристи – незалежні службовці міжнародної організації, але вони є громадянами України, або добре володіють українською мовою.

Звісно, консультант мав би володіти робочими мовами Суду, оскільки він має справу з практикою Суду, яка стосується не лише України, а переклади навіть й «українських справ» з'являються не відразу після прийняття рішення Судом та можуть бути не досить точними. Крім того, після комунікації справи уряду Суд переходить на використання його робочих мов, але до цієї стадії процесу ще треба «дійти».

Також не бачимо жодного сенсу в залученні іноземних юридичних фірм для представництва клієнта в Суді. Працюючи у

Лондоні чи Парижі, представники тамтешньої юридичної компанії навряд чи краще знаються на національному законодавстві України, ніж українські юристи. Їхнє залучення найчастіше виглядає таким чином. Досвідчений український юрист, який знає практику Суду та розбирається у його процедурі, готує позицію клієнта, пише заяву та зауваження, обґрунтовує вимоги справедливої сатисфакції, інколи навіть одразу робочою мовою Суду, а залучена іноземна юридична компанія виконує функцію зайвого посередника.

Аргумент стосовно усних слухань у Суді вважаємо слабким, оскільки, по-перше, усні слухання «українських справ» відбулись за весь час лише по двох справах – «Совтрансавто Холдінг проти України» та «Салов проти України». По-друге, навіть у тому випадку, якщо вони відбудуться у справі клієнта, досвід неодноразової присутності у залі під час усних слухань свідчить, що український фахівець, за умови вільного володіння робочою мовою Суду, сприйматиметься Судом не гірше ніж його іноземний колега.

Особливості дружнього врегулювання

Наостанку висловимо кілька думок стосовно такого механізму, як дружнє врегулювання.

Деякі юристи намагаються спекулювати довірою клієнтів у цьому питанні.

Пояснюємо. Нині ця процедура стосується здебільшого лише тих справ, які є подібними до справ, в яких Суд вже неодноразово констатував порушення Україною її зобов'язань за Конвенцією та протоколами.

Щодо таких справ Суд, виконуючи роль посередника, пропонує сторонам адекватну суму відшкодування. Звісно, сторони можуть з нею не погодитися. Але, якщо вони не дійдуть згоди, то рішення Суду буде розчаруванням для обох. Для України – констатація порушення та обов'язок сплатити суму відшкодування, яка була запропонована Судом. Для заявника – присудження Судом тієї суми відшкодування, яка, знов таки, й була запропонована Судом та отримання її значно пізніше, ніж у тому випадку, коли розгляд справи завершився б досягненням дружнього врегулювання.

І, зрештою, радимо заявникам надавати більше уваги розглянутим питанням та намагатися лишатися максимально поінформованими щодо реальних наслідків тих рішень та дій, які походять від їхніх представників у Суді.

¹ Нині лише два рішення Суду, в яких констатовано порушення Україною прав заявників, повністю виконані.

² Формулювання другого речення Правила 41 Регламенту Суду підкреслює, що вирішення питання щодо необхідності надання справі пріоритетного статусу належить до дискреційних повноважень Палати або Голови Палати.

³ Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р.

⁴ Стаття 73У «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р.

⁵ Саме цей орган має повноваження прийняти остаточне рішення про те, чи можна вважати ті заходи, до яких вдалася держава у конкретній справі, задовільними.